

KOIRA-Expon satoa:

PELKO PERIYTYY – myös opittu pelko

Olipa kaksi ryhmää uroshiiriä, jotka elivät normaalia häkkihiiren elämää, tosin puolet niistä altistettiin pelolle, johon yhdistettiin kirsikankukan tuoksu. Niinpä nämä jälkimmäiset veljet pelkoehdollistuivat eli oppivat yhdistämään kyseisen tuoksun pelkoon. Kuinka ollakkaan, näiden peloteltujen hiirien lapsenlapset reagoivat pelolla samaan hajuun, jolle niiden isoisät oli ehdollistettu. Sen sijaan verrokkihiirten lapsenlapset eivät olleet kirsikankukista millänsäkään. Opittu pelko siis periytyi. (Nature Neuroscience -lehti)

Pelko on hengissä pysymisen kannalta välttämätön piirre, ja se oli välttämätön kotikoiriemme villeille esi-isille. Me ihmisetkin pidämme hieman arkaa koiraa helppona: se on "kiltti" kyyhöttäessään jalkojen juuressa. Kuitenkin turha pelko ja arkuus ovat koiran kannalta ikäviä. Peloista saattaa kehittyä fobioita koiran oppiessa ennakoimaan pelottavia asioita, esim. sadetta ukkosen enteenä. Pitkittyessään pelot voivat johtaa ahdistukseen. Ahdistus puolestaan aiheuttaa kroonisen stressin, joka on henkisesti rasittavaa ja ilmenee myös fyysisesti esim. iho-oireina sekä lyhentää elinikää.

Koiran pelokkuus (josta käytetään myös kaunisteleuvia nimikkeitä ujous, pidättyneisyys, varautuneisuus) on yleinen ongelma. Arkuus voi olla sosiaalista pelkoa, jolloin se liittyy esim. ihmisiin tai toisiin koiriin. Tällainen arkuus on perinnöllistä ja alkaa jo nuorella koiralla, sen voi usein havaita jopa pienestä pennusta.

Myös eroahdistus luokitellaan sosiaaliseksi peloksi. Se voi puhjeta missä tahansa iässä esim. elämäntilanteen muutoksen takia. Arvioidaan, että 20–34 % koirista kärsii eroahdistuksesta.

Toinen pelkotyyppi on luonteeltaan ei-sosiaalista. Se voi kohdistua uusiin tilanteisiin, ääniin, erilaisiin alustoihin tai korkeisiin paikkoihin. Vastoin oletuksia esim. ääniarkuuden ei ole todettu olevan yhteydessä pelästymiseen tai traumaan. Ääniarkuus voi puhjeta kahden kuukauden tai (tosin harvemmin) 10 vuoden iässä, usein vasta kahden ikävuoden jälkeen. Sen on jopa epäilty olevan oire kovan äänen aiheuttamasta kivusta tai kuulon huononemisesta. Tutkimusten mukaan Suomessa 30 % koirista pelkää ukkosta!

Eri arkuudet eivät välttämättä liity toisiinsa, tosin yli puolet aroista koirista kärsii molemmista (57 %). Eroahdistunut koira on usein myös ääniarka (52 %) ja vielä useammin yleisesti pelokas (62 %).

Pelon periytyvyys

Tutkimusten mukaan yleinen pelokkuus periytyy voimakkaasti ainakin saksanpaimenkoirilla. Myös labradorinnoutajien ääniarkuuden on todettu olevan selvästi perinnöllistä.

Tiedossa on, että emän ominaisuuksiin tulisi kiinnittää erityisen paljon huomiota, siirtäähän se pentuihinsa paitsi geenejään myös käyttäytymismallejaan. Jo

tiineysaikana emän stressi vaikuttaa sikiöihin. Myöhemmin arka emä opettaa pennuilleen, että maailma on pelottava paikka. Vastaavasti rohkea emä näyttää jälkeläisilleen, että ihmiset ovat kivoja, toiset koirat ovat kivoja, ääniä ei tarvitse säpsähtää eikä muutenkaan turhia arastella tai kainostella.

Pennun rohkeuden tai arkuuden kehittymiseen vaikuttaa myös emän antama hoito. Huonosti pentunsa hoitavan nartun jälkeläiset ovat arempia kuin hyvän emän. Lisäksi pentuun vaikuttavat sen saamat muut kokemukset, kasvatus ja elinolot. Taustaltaan aran koiran myöhemmän käytöksen suurin selittävä tekijä on sosiaalistaminen. Koiralaumassa elävät koirat ovat yleensä rohkeampia kuin ainoana koirina elävät. Lisäksi arkojen koirien hormonitoimintaan on useammin puututtu sterilisaatiolla tai kastraatiolla. Tämä koskee erityisesti ääniarvoja koiria, jotka muita useammin ovat myös omistajansa ensimmäisiä koiria. Kaiken kukkuraksi ääniarat koirat liikkuvat vähemmän – vähentäisikö siis liikunnan aiheuttama mielihyvähormonitason nousu mielialalääkkeen tavoin vähentäen ääniarkuutta? Myös liikunnan laadulla, siis vapaana vai kytkettynä, vaikuttaisi olevan merkitystä.

Epigenetiikkaa ja vasentassuisuutta

Uudet tutkimustulokset tuovat kiinnostavaa lisätietoa koirien pelokkuuteen. Alussa kerrottu hiirikoe edustaa tuoretta tieteenalaa, epigenetiikkaa, joka tutkii ympäristön vaikutusta geenien toimintaan. Perimä, siis DNA ja geenit, eivät muutu, mutta geenit tavallaan oppivat asioita ja nämä opit periytyvät seuraaviin sukupolviin. Epigenetiikka selittää myös tiineyden aikaisten stressitekijöiden siirtymisen jälkeläisiin.

Koiralla, kuten ihmiselläkin, on kaksi aivopuoliskoja, jotka aktivoituvat eri tilanteissa. Ja koirissakin on oikea- ja vasenkätisiä, tai pikemminkin –tassuisia, yksilöitä. Tutkimuksissa on havaittu, että tassuisuus vaikuttaa eroahdistuksen todennäköisyyteen: eroahdistuneet ovat useammin vasentassuisia.

Pelon tunnistaminen – aggression välttäminen

Omistajan on syytä oppia lukemaan koiransa käytöksestä pelko. Helppoja tunnusmerkkejä ovat häntä koipien välissä, kyyristely, tärinä, korvien luimistelu sekä yritys väistää tai paeta pelottavasta tilanteesta. Tyypillisiä ovat myös hilseily ja kuolaaminen sekä hiipivä liikkuminen. Jotkut koirat reagoivat pelkoon lisääntyneellä tarkkaavaisuudella ja aktiivisuudella sekä aggressiivisävyisellä käytöksellä, kuten murinalla tai haukkumalla. Toiset koirat taas passivoituvat, ”vetäytyvät kuoreensa” tai jopa jähmettyvät kauhusta.

Koiran kokemasta uhasta kielivät myös ns. rauhoittavat eleet. Huulten nuoleminen, haukottelu, pään laskeminen ja selälleen pyörähtäminen on syytä ottaa vakavasti, sillä koiran pelon tunnistaminen on tärkeää omistajankin hyvinvoinnin kannalta. Jos koiran pelkoa ei ota todesta, vaan esim. pakottaa sen kauhua aiheuttavaan tilanteeseen, eläin reagoi itsensä kannalta ainoalla mahdollisella tavalla: näyttää hampaansa tai jopa puree. Ja kas – vihdoin omistaja ymmärtää reagoida! Aggressio on siis koiran oppima tapa reagoida potentiaaliseen uhkaan.

Anu Valve

Katriina Tiiran ja Rachel Casey'n luentojen pohjalta.

Katriina Tiira on Helsingin yliopiston geenitutkimusryhmästä. Lisää tutkittua tietoa mm. pelkojen geneettisestä taustasta on luvassa lähiaikoina. Muita ajankohtaisia käyttäytymiseen liittyviä geenitutkimuksia ovat koiran käyttäytymiskysely sekä yliaktiivisuuteen (ADHD) ja stereotyyppiseen käyttäytymiseen (esim. hännän jahtaus) liittyvät projektit.

Kaikkiin käynnissä oleviin tutkimuksiin voi osallistua vastaamalla ko. tutkimuksen kyselyyn ja luovuttamalla koiran verinäytteen (HUOM. kerran luovutettu näyte riittää, esim. SKSK ry on joissain tapahtumissaan kerännyt näytteitä).

Osallistuvan koiran ei tarvitse kärsiä ko. sairaudesta tai käytöspiirteestä, vaan verrokeiksi tarvitaan koiria, joilla ei lainkaan ole ko. ongelmia. Varsinaiseen geenitutkimukseen koirat valitaan kyselyvastausten perusteella.

Lisätietoja: koirageenit.fi/projektit/tutkimusprojektit